

* * *

זיוה שמיר

תרגומי שירה: מסע במרחבי תבל

על עולם שאיבד את חישוקיו

תרגום שירו של ויליאם באטלר ייטס

"The Second Coming"

שירו של ויליאם באטלר ייטס "The Second Coming" נכתב ב-1919, תחת רישומן של תמונות וידיעות מן המלחמה והמהפכה. השיר הקדים במקצת את גל היצירות האפוקליפטיות, שנפתח ב"ארץ השממה" של ת"ס אליוט ובמחזותיו של ברכט. השיר משקף עולם שבו קרסו והתמוטטו כל הביטחונות הבלתי מעורערים של המאה החולפת, ופינו מקומם לתחושה של אבדן כיוונים ושל אימה קיומית.

אהבתו חסרת התוחלת של ייטס היתה נתונה אותה עת לצעירה האינטלקטואלית מוד ג'ון, לוחמת חירות אירית, שהשתייכה כמוהו למסדר סודי של מיסטיקונים איריים בשם "שחר הזהב" ("The Golden Dawn"). כמיסטיקון פיתח ייטס אמונות ורעיונות רוחניים-דתיים, כגון הרעיון שההיסטוריה חוזרת על עצמה במחזורים בני אלפיים שנה. הוא האמין שאלפיים שנה לאחר הולדת ישו עתיד העידן הנוצרי לפנות את מקומו לעידן חדש שבו לא ישלוט האל בן-האדם, כי אם antichrist פסטיאלי, בדמותו של ספינקס גולמני ומגושם, שגופו גוף אריה וראשו ראש אדם.

התראה זו של ייטס בדבר סכנת החזרה לכעין פגאניות מחודשת – בלתי אנושית וצמאה לדם קורבנותיה – ניבאה את הפגאניות הטבטונית שהתחילה בתוך שנים לא רבות לעלות מנבכי הזמן. מספרו של ריצ'רד אלמן (Ellman) על ייטס אנו למדים כי ייטס עצמו כתב באחד ממכתביו כי שיר זה ניבא את מה שעתיד היה לקרות באירופה במלחמת העולם השנייה. שיר זה, מן הנודעים בשירי המאה העשרים, כתוב בסגנון הנבואי של חזון ישעיהו, פרקי ההקדשה ביחזקאל ובירמיהו ותיאורי ישו בברית החדשה (מתיוס כ"ד):

ויליאם באטלר ייטס. מתוך ויקיפדיה.

The Second Coming

W. B. Yeats

ביאת משיח

ויליאם באטלר ייטס

Turning and turning in the widening gyre
The falcon cannot hear the falconer;
Things fall apart; the centre cannot hold;
Mere anarchy is loosed upon the world,
The blood-dimmed tide is loosed, and everywhere
The ceremony of innocence is drowned;
The best lack all conviction, while the worst
Are full of passionate intensity.
Surely some revelation is at hand;
Surely the Second Coming is at hand.
The Second Coming! Hardly are those words out
When a vast image out of Spiritus Mundi
Troubles my sight: a waste of desert sand;
A shape with lion body and the head of a man,
A gaze blank and pitiless as the sun,
Is moving its slow thighs, while all about it
Wind shadows of the indignant desert birds.
The darkness drops again but now I know
That twenty centuries of stony sleep
Were vexed to nightmare by a rocking cradle,
And what rough beast, its hour come round at last,
Slouches towards Bethlehem to be born?

סובב סובב הגירוסקופ המתרבה
הפז פֶּכֶר לא ישמע את קול שולחֵהוּ;
הפל קורס; ציר העולם נשבר;
תבל – זירה לתהו משתלח;
בשוא גלי דמים במרחבי אין-סוף
טבעו כל גנוני תמימות וסדר;
הצדיקים אבדו אמונתם
ולב הרשעים נמלא משנה צויו ומרץ.

ברי, גלוי שכינה הוא שקרב ובא;
ברי, ביאת משיח לא תתמהמה.
ביאת משיח! טרם נכרתו מלים מפי,
וכבר עולה צל נפילים מעב ורוח,
מכה עיני: אי שם בישומון
גופו כשל לביא, פניו כפני אדם
ומבטו ריק ואכזר כעין חמה,
מניע ירכיו לאט, וסביבותיו
תשוט סחרחרת צללי עופות מדבר נבעתת.
ושב חלילה כשהיה; עתה לבי יגיד לי:
אלפים שנות תנומה שאננה כאבן
חרדו לבלחות מטלטלת הערש;
איזו חיה רעה הגיעה שעתה סוף סוף,
להתנהל אט אט כדי להוליד בשדות בית-לחם?

מאנגלית: זיוה שמיר

באותה עת שבה חיבר ייטס את שיריו הנבואיים, כתב גם ח"נ ביאליק שירי חזון ומשא, כגון שירו "והיה כי יארכו הימים" ("מחזיונות הנביאים האחרונים") שגם בו יש ביאת משיח פְּרוֹדִית וגרוטסקית: "ועללל מעריסה יגביה ראשו, / ועכבר מחורו יציץ: / האין המשיח הולך? / האם לא קשקשה מצלת אתונו? / ופשחה נופחת במחם מאחורי הפירים / את פרצופה המפחם תשלח חוצה: / האין המשיח הולך? / האם לא נשמעה תרועת שופרו?"

גם כאן ניפר פחד עמום מפני המשיכה אל האטוויזם ומן הפסיכולוגיה של ההמונים שניפרו בספרות ובאמנות כבר בתחילת המאה העשרים. תערובת של פחד גדול ושל כוח נבואי מרשים עולה מתוך שירו האפוקליפטי של זלמן שניאור "ימי הביניים מתקרבים" (1913). את שורותיו הראשונות קרא שניאור הצעיר באוזני ביאליק עוד בשנת 1912, כשאישי עדיין לא שיער שבתוך שנתיים תפרוץ מלחמה עולמית שתחריב ממלכות ותגבה את חייהם של כשבעה עשר מיליון בני-אדם.

האמנות המודרנית שאבה באותה עת את השראתה מן התאוריות המהפכניות שהתגבשו אז בתחומי מדעי החברה ומדעי האדם: הדרוויניזם, פסיכולוגיה המעמקים של פרויד, תורתו האנתרופולוגית של פרייזר בדבר התפתחות הדת והמדע מן המאגיה השבטית ועוד. ייטס חשש מפני הכאוס המודרני, ונתן לחששותיו ביטוי בשיר חזון-התוכחה "ביאת משיח", שבדיעבד ניתן כאמור לראות בו שיר נבואי שהיטיב לראות את הזעזועים שפקדו את אירופה ואת העולם כולו במרוצת המחצית הראשונה של המאה העשרים.